

Simona Hvalič Touzery

Prva znanstvena delavnica o družbenoekonomskih virih v okviru projekta FUTURAGE – A roadmap for ageing research

Ancona, Italija, 24. do 26. februar 2010

Prva znanstvena delavnica o družbenoekonomskih virih je potekala v okviru projekta FUTURAGE (A Roadmap for Ageing Research), katerega cilj je oblikovanje načrta evropskega raziskovanja na področju starosti in staranja v naslednjih 10 do 15 letih. Dvoletni projekt financira Evropska komisija v okviru 7. okvirnega programa. Dejstvo je, da so sredstva za raziskovanje v EU precej nižja kot v primerljivih razvitih državah drugih kontinentov. Poleg tega je raziskovanje na področju staranja v Evropi slabo koordinirano. V zvezi s to problematiko so v okviru projekta že zbrali enajst nacionalnih poročil, načrtovana pa je tudi vrsta znanstvenih delavnic z različnih tematskih področij, na katerih bodo strokovnjaki z različnih področij dosegli dogovor o prioritarnih raziskovalnih področjih ter potrebah, povezanih z njimi.

V okviru znanstvene delavnice so v Anconi potekala predavanja strokovnjakinj iz petih držav. O vplivu življenjske dobe in življenjskega poteka je prva spregovorila **Toni Antonucci** z Univerze v Michiganu (ZDA). Poudarila je, da je sprememba življenjske dobe problematika družbe in ne problematika staranja. Vsi se namreč soočamo z novo družbo, zato se je treba izogniti predsodkom o staranju. Problematiko življenjske dobe (angl. life span perspective), ki zadeva mikro perspektivo (posameznika, endogene vplive), ter problematiko poteka življenja (angl. life course perspective), ki se usmerja na makro perspektivo (skupina, socialne vloge, eksogeni

vplivi), je po njenem treba raziskovati skupaj, saj vplivata druga na drugo. Antonuccijska se ukvarja predvsem z vplivom obeh na družbenoekonomske vire starajočega se prebivalstva. Ljudje se starajo in tekom življenja pridobijo izkušnje, na katere vpliva njihov biološki, socialni in kognitivni razvoj. Njihove izkušnje iz življenja, npr. izkušnje skupin ali organizacij, ki so jim pripadali (npr. šole, podjetja, družine), prav tako vplivajo nanje v obdobju, ko se soočajo s starostjo. Staranje samo je dinamičen proces, vendar je bilo dokazano, da ima družbenoekonomski status na kakovost staranja posameznika močan vpliv. Zato ob demografskih spremembah, ki smo jim priča, vidi kot prednostno nalogo vprašanje, kako izboljšati izkušnje staranja vseh posameznikov, tudi tistih z omejenimi viri. Potrjena je namreč močna povezava med družbenoekonomskim statusom ter zdravjem, ki kaže, da so ljudje z nižjim družbenoekonomskim statusom običajno slabšega zdravja in umrejo prej kot tisti z višjim. Novejše raziskave kažejo, da obstajajo ključni družbeni viri, ki lahko to ranljivost izravnajo. Po njenem mnenju je zato treba sprejeti ustrezne ukrepe za najbolj ranljive, razviti interdisciplinarne pristope, ki bodo vključevali družbene, zdravstvene, tehnične in okoljske vede. Antonuccijska je ob koncu predavanja pozvala k uporabi terminologije *nova družba do 2030* in ne starajoča se družba, pozvala je k družbi vseh generacij ter k miselnosti, da k družbi prispeva vsak.

Kalyani Mehta z Nacionalne univerze v Singapuru nam je predstavila trende pri raziskovanju področja, ki se ukvarja s starimi ljudmi, in družbenoekonomske vire v jugovzhodnih in vzhodnih azijskih državah. Ugotovila je, da primanjkuje literature o partnerjih oskrbovalcih med starejšo populacijo ter da je poudarek le na odraslih otrocih, ki nudijo oskrbo. V azijskih državah opažajo, da je prišlo do premika v odnosu družbe do starih ljudi – iz *bremena za družbo* v *pomemben vir zanje*. Ob tem je zanimivo spoznanje študije Tajvanskih stoletnikov, ki sami sebe

še vedno vidijo kot pomemben družbenoekonomski vir v družini. Velik prispevek starejših generacij v J in JV Aziji je finančna podpora, ki jo nudijo odraslim otrokom, še posebej v času finančne krize; duševna in fizična podpora vnukom; vodenje ob pomembnih življenjskih spremembah, kot je npr. rojstvo otroka; socialni most med generacijami, predvsem ob konfliktnih in stresu. Sposobnost za medosebno povezovanje, ki jo je skozi življenjske izkušnje razvilo mnogo starih oseb, se kaže kot lepilo, ki drži družine skupaj. Nekatere kvalitativne raziskave so pokazale, da je v družini ključni prispevek starejših generacij posredovanje duhovnosti in vrednot mlajšim. Na ravni skupnosti je prispevek starejših priznan predvsem v njihovem prostovoljskem delu v verskih in civilnih organizacijah. Je pa zanimivo, da v Hong Kongu ugotavljajo nizko stopnjo prostovoljstva med starimi ljudmi, saj ti raje preživljajo prosti čas s svojimi družinami. Nekatere azijske države imajo visok odstotek starejših ljudi še vedno na trgu delovne sile (npr. na Japonskem do 70-ih let), medtem ko je v Singapurju nad polovico ljudi, starejših od 65 let, zunaj trga delovne sile. V državah z veliko kmečkega prebivalstva, kot sta Tajska in Kitajska, starejši ljudje nadaljujejo s kmetovanjem, dokler jim zdravje to omogoča. Narava prispevka starih ljudi je odvisna od njihovega spola, zakonskega stanu in življenjskih razmer. Najbolj ogroženi sta dve skupini ljudi, in sicer tisti, ki živijo sami in imajo nizke socialne vire, ter revni ljudje, ki so običajno slabega zdravja.

Isabella Aboderin z Oxfordske univerze je govorila o prispevku starih ljudi v Podsaharski Afriki, ki je regija z najhitreje naraščajočim številom starejših oseb. Regija bo sicer ostala najmlajša regija sveta, vendar z visokim absolutnim številom starih ljudi. Hkrati je to tudi najbolj revna in najmanj razvita regija sveta. Aboderinova glede na ta dejstva kot najbolj ključno potrebo vidi potrebo po ustreznih politikah, ki bodo zmanjšale revščino in ranljivost

med današnjimi in prihodnjimi kohortami starih ljudi. Države Podsaharske Afrike se soočajo z majhnimi možnostmi za zaposlitev, pomanjkanjem prihrankov, vse večjim bremenom za oskrbovanje onemoglih (mladih in starih ljudi), pomanjkanjem socialne in zdravstvene politike. V Podsaharski Afriki so poleg otrok stari ljudje najbolj ranljiva skupina ljudi. Dajejo pa pomemben prispevek k družbenemu razvoju; nudijo pomoč vnukom, kjer njihovi starši niso prisotni (migracije, HIV/AIDS), kar je velik stres zanje, ter zagotavljajo finančna sredstva mlajšim generacijam. Ta njihov prispevek bi morala vlada ustrezno ovrednotiti in priznati. Zato je potrebno jasno določiti obseg pomoči, ki jo nudijo stari ljudje, preučiti vpliv prispevka starih ljudi na družbo ter raziskati možnosti medgeneracijskega sodelovanja. Aboderinova je opozorila tudi na to, da morajo vlade kot prioriteto področje obravnavati ukrepe, namenjene starim ljudem. Več držav je že pripravilo nacionalne politike, ki obravnavajo staranje, vendar te niso zaživele v praksi.

Zsuzsa Széman z Madžarske akademije znanosti je predavala o raziskovanju na področju starosti in staranja v vzhodni Evropi. Podatki WHO, ActivAGE, SHARE in Eurostata kažejo, da so, razen na Češkem in v Sloveniji, pričakovana leta zdravega življenja ob rojstvu, zlasti za moške, zelo nizka, kar pomeni, da so enaka ali nižja od starosti ob upokojitvi. Razlog za to vidi delno v starostni diskriminaciji in predčasnem odhodu s trga delovne sile. Madžarske študije namreč kažejo jasno povezavo med diskriminacijo s strani delodajalcev, izključenostjo starejših delavcev ter slabim zdravjem, kar je pri moških še posebej izrazito. Starostno diskriminacijo je raziskoval tudi poseben Eurobarometer 2008, vendar so kljub starostni diskriminaciji na Češkem pričakovana leta zdravega življenja veliko višja. Zato bo potrebno več pozornosti nameniti interpretaciji in proučevanju starostne diskriminacije. Szémanova se je dotaknila tudi problematike oskrbe in

trga delovne sile. V vzhodnoevropskih državah je stopnja zaposlenosti žensk starih od 55 do 64 let, majhna, družinska oskrba starejših ima pomembno vlogo, še posebno ob dejstvu, da je povpraševanje po formalni oskrbi večje od ponudbe. Ob sicer skupih podatkih za vzhodno Evropo zaključuje, da je formalno varstvo starejših v teh državah slabše razvito kot v večini starih držav članic EU, zato je vloga neformalne oskrbe, ki jo v glavnem nudijo ženske, zelo pomembna. Enega velikih prihodnjih izzivov vidi v vprašanju, kako zapolniti vrzel na področju neformalne oskrbe, ki bo nastala zaradi večje udeležbe žensk na trgu delovne sile v starosti nad 55 let.

Alexandra Lopes z Univerze v Portu na Portugalskem je obravnavala družbenoekonomsko dimenzijo staranja v južni Evropi. Že v začetku predavanja je poudarila, da je južna Evropa – v nasprotju s tem, kar kažejo tipologije držav blaginje – zelo heterogeno območje, ki odraža vrsto političnih in družbenoekonomskih kontekstov, demografskih trendov in političnih odzivov na staranje prebivalstva. S tem je povezana tudi raznovrstnost v raziskovalnih problematikah v državah omenjene regije. S primeri raziskav je pokazala, da raziskovanje staranja v južni Evropi trdno temelji na družbenoekonomskem kontekstu, v katerem se izvaja, a hkrati prispeva k spreminjanju istega družbenoekonomskega konteksta.

Poleg predavanj smo udeleženci znanstvene delavnice sodelovali v delovnih skupinah: 1. Stari ljudje kot oskrbovalci, 2. Stari ljudje, potrebni pomoči, 3. Aktivno staranje in družba, 4. Družbenoekonomske potrebe starih ljudi. Avtorica tega prispevka sem se udeležila prve skupine. Pokazalo se je, da strokovnjaki različno definiramo pojma oskrba in star človek ter da je zelo težko doseči konsenz, saj so definicije odvisne tudi od nacionalnega konteksta. Vsi člani skupine smo ugotavljali potrebo po skupnem evropskem podiplomskem študiju gerontologije, opozorili smo na majhno zanimanje študentov za geron-

tološke teme; na nujnost večjega povezovanja kvalitativnega in kvantitativnega raziskovanja (izvedeti je treba, kdo so oskrbovalci, kaj pomenijo pridobljeni kvantitativni podatki); na nujnost raziskav, ki so praktično usmerjene in akcijske; na problem neprimerljivosti podatkov na evropskem nivoju; na potrebo po raziskovanju ne le problematike starih ljudi, ampak ljudi z vseživljenjske perspektive (staranje je vseživljenjski proces); na potrebo po oblikovanju raziskovalne agencije na evropskem nivoju, ki bi bila vezni člen med strokovnjaki s področja gerontologije v posameznih evropskih državah in ki bi povezovala, koordinirala ter pomagala pri zbiranju sredstev. Strokovnjaki so omenili vrsto prioritarnih raziskovalnih področij, med njimi: 1. raziskati, kdo so oskrbovalci, koga, kako in zakaj oskrbujejo in njihove potenciale, potrebe ter zmožnosti; 2. narediti primerjavo med različnimi evropskimi politikami, ki zadevajo starejše oskrbovalce, ter oblikami formalne in neformalne oskrbe, ki so na voljo; 3. raziskati kulturne razlike med odnosom in pričakovanji do neformalne oskrbe, medgeneracijsko solidarnost, spremembe v družbenih normah; 4. pogledati, kakšen je finančni doprinos neformalne oskrbe ter ekonomske posledice oskrbovanja (izguba dohodka, možnosti v službi, izguba službe, vpliv na višino pokojnine ipd.); 5. raziskati možnosti za usklajevanje zaposlitve in oskrbe.

Srečanje strokovnjakov iz različnih znanstvenih disciplin, ki se ukvarjajo z gerontološkim področjem, je bilo prvo v sklopu že omenjenega projekta FUTURAGE. Potrdilo se je, da je področje starosti in staranja zelo obsežno, da so prioritete naloge različne glede na razvitost, kulturo in lokacijsko ter politično situacijo v državah. Predvsem je jasno, da lahko le s skupnimi prizadevanji in konsenzom dosežemo boljšo kakovost, primerljivost in uporabnost raziskav, ki bodo podlaga prihodnjim politikam in ukrepom na področju starosti in staranja tako na evropskem kot na nacionalnem nivoju.